

Spreektekst lezing Aruba 5 april 2022: Houdbare overheidsfinanciën: een uitdagende reis

Prof. dr. R.H.J.M Gradus

Sheet 2 Inhoud lezing

- I Setting the scene
- II Economie en overheidsfinanciën tot 2020
- III Overheidsfinanciën tijdens en na coronacrisis
- IV Financieel toezicht vanuit het Koninkrijk
- V Perspectief van houdbare overheidsfinanciën

Sheet 3 Onderdeel I - Aruba setting the scene

Sheet 4 Uitgangspositie pre-coronacrisis

Ik begin met de uitgangspositie van Aruba voor de coronacrisis. Het inkomen per hoofd van de bevolking van Aruba was met USD 29.500 in 2019 hoog ten opzichte van landen in het Caribisch gebied (USD 16.300). Het werkloosheidspercentage van 5,2 procent van Aruba in 2019 was laag. Het lange termijn gemiddelde van het werkloosheidspercentage is 7,6 procent voor economieën van vergelijkbare omvang.¹ Aruba heeft een goede internationale marktpositie voor toeristen. De preclearance in Aruba biedt toeristen uit de Verenigde Staten grote voordelen. Slechts zes landen in de wereld hebben een preclearance voor toegang tot de Verenigde Staten.² Een index van het IMF laat zien dat het kostenniveau van Aruba voor toeristische uitgaven competitief is.³ Aruba is partner in het Koninkrijk der Nederlanden. Vóór de coronacrisis lag Aruba in sommige opzichten op schema, maar er zijn uitdagingen.

Sheet 5 Aruba in regionaal perspectief

Laat ik in het kader van setting the scene twee zaken eruit lichten. Ten eerste: de overheidsschuldquote van Aruba is tijdens de coronacrisis met ruim 38 procentpunt gestegen naar 111 procent van het bruto binnenlands product. In vergelijking met de Caribische regio is dat een fors grotere stijging van de schuldquote. Dit is enerzijds het gevolg van de relatief sterke economische krimp in Aruba, waardoor de belastinginkomsten van Aruba sterk daalden. Anderzijds zijn de landen in het Caribisch gebied terughoudender geweest met financiële overheidssteun aan de gezinnen en bedrijven.⁴ Dit heeft de schade aan de Arubaanse economie beperkt. Mede daardoor was de veerkracht bij aanvang van het economisch herstel van de Arubaanse economie groot. Tegelijkertijd heeft Aruba, doordat het veel geld heeft geleend tijdens de coronacrisis, een grote uitdaging om de hoge schuld snel terug te brengen tot een veilig en houdbaar niveau. Om de nominale schuld, die per Arubaan op dit moment bijna AWG 55.000 bedraagt, te verlagen is een overschot op de begroting noodzakelijk.

Ten tweede: in 2019 heeft het IMF een onderzoek verricht naar de omvang van de personeelslasten van de publieke sector. Daaruit bleek dat de personeelslasten van Aruba met 10,6 procent bbp maar liefst 2,1 procent hoger liggen dan het gemiddelde van de Caribische landen. De oorzaak hiervan, zo concludeerde het IMF, is dat er meer mensen werkzaam zijn in de publieke sector, maar vooral, dat de lonen in de publieke sector hoog zijn. Werknemers met hetzelfde beroep en dezelfde opleiding, ervaring en geslacht verdienen in de publieke sector 40 procent meer dan in de private sector.^{5,6}

---

¹ IMF, WEO, October 2021.

² <https://www.cbp.gov/travel/preclearance>

³ IMF, Article IV, 2019

⁴ Jardim, Fiscal Activism in the Caribbean amid the Deep Economic Contraction caused by the COVID 19 Pandemic, June 2021.

⁵ IMF, Government Wage Bill: Assessment and Options, November 2019

⁶ In eerdere presentatie is circa 12,5% bbp als het niveau van de Arubaanse loonkosten in de semipublieke sector genoemd. Door de bbp-bijstelling is dit kengetal met circa 1,6% naar beneden bijgesteld.

Sheet 6 Onderdeel II - Economie en overheidsfinanciën tot 2020

Sheet 7 Reële economische groei 2001-2019 (% bbp)

De gemiddelde economische groei over 2001-2019 is iets minder dan 1 procent.⁷ Overigens constateert de Centrale Bank van Aruba (CBA), dat het toerisme van Aruba niet meer de groei zal doormaken dan aan het begin van deze eeuw.⁸

De economie van Aruba is zeer conjunctuurgevoelig in vergelijking met andere economieën van vergelijkbare omvang.⁹ De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de Arubaanse economie voor 95 procent (2018) afhankelijk is van toerisme.¹⁰ In de Caribische regio is Aruba het meest afhankelijk van toerisme, op afstand gevolgd door De Bahama's en Antigua en Barbuda. De kwetsbaarheid door de afhankelijkheid wordt versterkt door de concentratie van toeristen afkomstig uit Noord-Amerika. Sinds midden jaren negentig is de afhankelijkheid van de Noord-Amerikaanse markt sterk gestegen.¹¹ Het sterke cyclische karakter van de Arubaanse economie zou ook consequenties voor het begrotingsbeleid moeten hebben. Zo zou het wenselijk zijn om vanaf 2024 een hoger overschot dan 1% bbp als uitgangspunt te nemen, zodat een zekere behoedzaamsmarge wordt ingebouwd.

Sheet 8 Saldo gewone dienst (x mln AWG), Schuldquote (% bbp, r-as), 2010-2019

In 2010 is het tekort op de gewone dienst AWG 85 miljoen en de schuldquote is 55 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Na 2010 loopt het tekort op tot gemiddeld AWG 300 miljoen per jaar in de periode 2011-2014. De schuldquote neemt elk jaar toe, tot 78 procent bbp in 2014. In 2015 vindt een trendbreuk plaats: het tekort halveert ten opzichte van de voorgaande jaren en de schuldquote stabiliseert daarna. Vanaf 2015 werd het jaarlijkse tekort teruggebracht van AWG 300 naar gemiddeld AWG 116 miljoen per jaar.

De daling in de lasten in 2015 is met name toe te schrijven aan een lagere landsbijdrage (AWG 60 miljoen) aan AZV ten opzichte van 2014. In 2015 is namelijk de BAZV geïntroduceerd. De verhoging van de baten in 2018 en 2019 leidt in 2019 tot een financieringsoverschot van de collectieve sector van AWG 44 miljoen.

Sheet 9 Schuldquote (%bbp); Overheidsschuld (AWG mln, r-as)

Na 2008 stijgt de schuld snel. In 2014 is de schuld bijna verdubbeld ten opzichte van 2008 en de schuldquote is opgelopen tot 78 procent van het bbp. De gemiddelde publieke investeringen over de periode 2010 – 2019 bedragen AWG 20 miljoen. De toename van de schuld is dus voornamelijk gebruikt voor consumptieve overheidsbestedingen. Het IMF concludeerde op basis van onderzoek naar de relatie tussen economische groei en schuldquote, dat voor Caribische economieën bij een schuldquote boven de 55 procent bbp een kritische grens wordt bereikt. De schuldquote boven de 55 procent bbp zou een remmende werking op de economische groei hebben.¹² In de periode tot 2010 blijft de schuldquote nog onder de grens van 55 procent van het bbp.

In 2013 werd de grens van 70 procent bereikt, een andere kritische grens. Deze grens wordt in de IMF Article IV-rapporten van Aruba regelmatig genoemd.¹³ Met een schuldquote boven de 70 procent van het bbp wordt een zogenaamd default-risico in geprijsd.

---

⁷ IMF, Article IV, 2021

⁸ CBA, Tourism maturity in Aruba, October 2018.

⁹ IMF Working Paper - Economic Benefits of Export Diversification in Small States, 2018.

¹⁰ IMF, Tourism in the Post-Pandemic World, 2021.

¹¹ CBA, Diversification Index

¹² IMF, Threshold Effects of Sovereign Debt: Evidence From the Caribbean, 2012.

¹³ IMF, Kingdom of the Netherlands—Aruba, 2021 Article IV Consultation Discussions, April 2021

Er wordt een hogere risicopremie gevraagd, waardoor de rente toeneemt. De rentelasten zullen van Aruba zullen daardoor stijgen. Het IMF wijst erop dat dit kan leiden tot steeds verder oplopende tekorten en stijgende schulden als niet tijdig maatregelen worden genomen.

Na 2014 stabiliseert de schuldquote en komt de schuldquote in 2019 nog net boven de 70 procentgrens uit. Om uit de gevarenzone te blijven van 70 procentgrens en zelfs voldoende veilig onder de 55 procent om het afremmende effect op economische groei te voorkomen, moet Aruba zich richten op een schuldquote die voldoende onder het niveau van 55 procent ligt.

Sheet 10 Met snel stijgende rentelasten en PPS-vergoedingen (AWG mln, % baten, r-as)

De opgelopen overheidsschuld heeft tot stijgende rentelasten geleid. De rentelasten bedroegen in 2014 AWG 188 miljoen. Ten opzichte van 2010 zijn in 2014 de jaarlijkse rentelasten met AWG 50 miljoen toegenomen.

Daarnaast lopen de jaarlijkse beschikbaarheidsvergoedingen, de PPS-vergoedingen, vanaf 2009, toen nog AWG 8 miljoen, gestaag op naar AWG 62 miljoen in 2019. Door de *off balance* financiering van de PPS projecten verslechtert formeel weliswaar de schuldpositie van het land niet, maar de kosten van deze projecten zullen, evenals de rentelasten over de schuld, voor een lange periode drukken op de begroting van het land. Vanaf 2010 bedragen de rentelasten en de PPS-vergoedingen samen 11 procent van de totale overheidsinkomsten. In 2019 is dit opgelopen tot 21 procent, AWG 291 miljoen: rentelasten AWG 229 miljoen plus PPS-vergoedingen AWG 62 miljoen. Zorgelijk is overigens dat de PPS-vergoedingen verder zijn opgelopen tot AWG 99 miljoen dit jaar ondanks dat geen nieuwe PPS-projecten sinds 2015 zijn ingesteld.

Zowel rentelasten als beschikbaarheidsvergoedingen zijn lasten die volgen uit contractueel vastgelegde overeenkomsten. De overheid kan daar op korte termijn weinig verandering in aanbrengen. Bij oplopende rentelasten en beschikbaarheidsvergoedingen kunnen andere overheidsuitgaven, bijvoorbeeld uitgaven aan onderwijs of investeringen, in het gedrang komen. Om dit te voorkomen moet heel kritisch worden gekeken naar de overige uitgaven.

Sheet 11 Begrotingstekort/overschot – tot 2019

Aruba presenteerde in 2018 het Financieel Economisch Memorandum (FEM) met daarin maatregelen ten behoeve van het verbeteren van het financieringssaldo, inclusief beheersing van uitgaven, waaronder de structurele verlaging van uitgaven aan goederen diensten. Verstandig was ook dat het FEM uitging van een behoedzame ramingen en niet allerlei incidentele inkomsten inboekte. Beleidsacties om tot een verbetering van de overheidsfinanciën te komen zijn echter te sterk gericht op opbrengstverhogende maatregelen, veelal via invoering of verhoging van belastingen.

Sheet 12 Tussenconclusie-I

Aruba is een (redelijk) welvarend land, maar de economische groei gaat het laatste decennium minder snel. De economie kent sterk een cyclisch karakter en is daardoor vatbaar voor crises. Vanaf 2015 zien we een verbetering in de ontwikkeling van de overheidsfinanciën. De trendbreuk leidt uiteindelijk tot een overschot in 2019 vooral door een belastingverhoging. De nominale schuld stijgt nog steeds. Overheidsfinanciën en oplopende rente kosten en PPS-vergoedingen zijn grote zorgpunten. De sanering van de overheidsfinanciën en de versterking van de economie moeten ter hand worden genomen en het financieel beheer en de beheersing van de uitgaven moet hoger op de agenda.

Sheet 13 Onderdeel III - coronacrisis en herstel

Sheet 14 Schuldgroei in 2020 en 2021

Vooral als gevolg van de coronacrisis is de overheidsschuld in 2020 en 2021 met AWG 1,3 miljard toegenomen. Een groot deel hiervan betreft de door Nederland verstrekte liquiditeitssteunleningen tegen 0 procent rente voor acute begrotingssteun tijdens de coronacrisis. In 2020 en 2021 is in totaal AWG 904 miljoen liquiditeitssteun verleend. Hiervan is AWG 422 miljoen aan loonkostensubsidie verstrekt in de vorm van voorschotten (2020 en 2021). Voor het eerste kwartaal 2022 is AWG 12 miljoen liquiditeitssteun verleend. In 2020 zijn ook de rentelasten met een buitenlandse lening van AWG 234 miljoen gefinancierd.¹⁴ Daarbovenop is voor financiering van het financieringstekort in 2020 voor AWG 172 miljoen (tegen 5,3 procent) staatsobligaties uitgezet op de lokale markt. Dankzij een akkoord vorig jaar financiert Nederland de aflossing op buitenlandse leningen in 2021 en 2022 voor een totaalbedrag van AWG 523 miljoen tegen een gunstig rentepercentage van 2,64 procent (i.p.v. 5,5 procent op de markt).

Er is AWG 108 miljoen te veel aan loonsubsidie uitgekeerd door de SVb over periode 2020 en 2021. Inmiddels is gestart met terugvordering. Zoals ik eerder aangaf is de schuldquote onder meer door deze loonsubsidie is meer opgelopen dan in andere Caribische landen. Het is dan essentieel dat ondernemers te veel betaalde loonkostensubsidie zo spoedig mogelijk terugbetalen.

Sheet 15 Zeer voorspoedig herstel in 2021

In februari 2021 werd door de Centrale Bank van Aruba, de CBA, geraamd dat de economische groei op 2,5 procent zou uitkomen volgens het basisscenario. In een optimistisch scenario zou de economische groei op 5,2 procent uitkomen. In het pessimistische scenario zou de economie zelfs krimpen met 3,4 procent. In het basisscenario werd uitgegaan van een herstel van het toerisme tot 60 procent van het niveau van 2019: een verdubbeling van het aantal overnachtingen ten opzichte van 2020.

In december 2021 heeft de CBA de groeiramingen bijgesteld. Voor het basisscenario werd de economische groei voor 2021 geschat op 15,5 procent bbp. Dit is een aanzienlijk sterker herstel van 2,5 procent dat in februari werd verwacht door de CBA. In regionaal perspectief (Caribische regio) laat Aruba in 2021 een zeer sterk herstel in toerisme zien.

De belastingbaten zijn niet toegenomen ten opzichte van 2020, ondanks het sterke herstel van de economie. In ons advies bij de vierde uitvoeringsrapportage heeft het CAft derhalve om opheldering gevraagd.¹⁵

Sheet 16 Meerjarenbegroting (AWG mln), Schuldquote (%bbp)

Het meerjarig beeld, zoals gepresenteerd in de ontwerpbegroting (OB) 2022, laat zien dat er tot 2026 geen financieringsoverschot wordt gerealiseerd. Dit zou overigens betekenen dat ook komende jaren nog liquiditeitssteun vanuit Nederland nodig is. Volgens de begroting zal de nominale overheidsschuld, vanwege de tekorten de komende jaren verder toenemen. De schuldquote daalt wel, maar dat is vanwege de stijging van het bbp.

De baten zijn conform de ontwerpbegroting in 2023 terug op het pre-corona niveau, met name door een forse belastingverhoging bij de invoering van de BTW.

---

¹⁴ De lening is aangegaan tegen 5 procent + LIBOR (LIBOR: Een variabele component van de rente).

¹⁵ Cft, kenmerk 202200018, vierde uitvoeringsrapportage 2021, d.d. 8 maart 2022. Het CAft is nog in afwachting van de formele reactie van Aruba op de vierde UR 2021.

De lasten waren tot 2019 structureel hoger dan de baten en dit wordt in de ontwerpbegroting doorgezet tot 2026. Aruba heeft het voornemen om het financieringstekort in 2023 terug te dringen met een fiscale hervorming, waarvan de invoering van de BTW het belangrijkste onderdeel is. De hervorming moet taakstellend AWG 160 miljoen opleveren. Ik heb daarbij een opmerking. Als de fiscale hervorming wordt aangevuld met verlaging van de uitgaven, dan neemt de kans op het welslagen van het terug dringen van het financieringstekort toe. Het welslagen is dan minder afhankelijk van de fiscale hervorming, die niet zonder risico is. Er is ruimte voor het terugdringen van de uitgaven.

Sheet 17 Tussenconclusie

De coronacrisis heeft een enorme impact gehad op de samenleving en economie van Aruba. Met behulp van leningen van onder meer Nederland heeft Aruba de noodzakelijke uitgaven kunnen doen en de uitgaven op peil kunnen houden. In 2021 is de economie sterk hersteld. Dit momentum wordt nog onvoldoende gebruikt door Aruba om de overheidsfinanciën op orde te brengen. Het beleid is niet gericht op beheersing van de uitgaven en in 2023 wordt, ondanks een forse lastenverzwaring, een financieringstekort van AWG 109 miljoen begroot.

Sheet 18 Onderdeel IV - Het financiële toezicht

Ik ga nu kort in op het financieel toezicht.

Sheet 19 Het College Aruba financieel toezicht

In 2015 werd het College Aruba financieel toezicht (CAft) ingesteld met de Landsverordening Aruba tijdelijk financieel toezicht. In overeenstemming met de Rijksministerraad wordt een lid op voordracht van het betrokken land benoemd, er is een gemeenschappelijke voorzitter. Het CAft houdt toezicht op het gehele begrotingsproces, van ontwerpbegroting tot jaarrekening en kan zowel gevraagd als ongevraagd adviseren. Het CAft is onafhankelijk adviseur van de RMR en van de landen.

Sheet 20 Resultaten toezicht

Met inmiddels bijna zeven jaar ervaring met het financieel toezicht kunnen we constateren dat het toezicht de volgende resultaten heeft gebracht. Zo is het publieke debat over de overheidsfinanciën geïntensiveerd. Er is meer aandacht voor duurzaam houdbare overheidsfinanciën. De publieke 'awareness' is groter. Datzelfde geldt voor het financieel beheer. Jaarverslagen worden inmiddels opgesteld en in het protocol (behorend bij de LAft) is afgesproken dat in 2020 een accountantsverklaring wordt afgegeven en dat zal worden toegewerkt naar een goedkeurende accountantsverklaring. Vanaf 2015 stelt het land per kwartaal een openbare uitvoeringsrapportages op. Ook kan worden vastgesteld dat er meer vertrouwen lijkt te zijn van de financiële makten. Dit uitte zich, voor de coronacrisis, in betere ratings door bijvoorbeeld Standard & Poors en Fitch.

Sheet 21 Maar waarom is de begroting zo laat?

De comptabiliteitsverordening van Aruba schrijft voor dat de ontwerpbegroting uiterlijk 1 september moet worden aangeboden aan de Staten. Op grond van de LAft dient het CAft voor 15 december te beschikken over een door de Gouverneur vastgestelde begroting. Aruba heeft een matig trackrecord hier. De afgelopen vijf jaar is dit slechts één keer gebeurd. Het is van groot belang dat Aruba zich richt op de tijdigheid van het begrotingsproces, zodat de begroting is vastgesteld voor aanvang van het begrotingsjaar.

Sheet 22 Van de LAft naar de RAft

Inmiddels ligt er een voorstel voor een Rijkswet Aruba financieel toezicht (de RAft) ter goedkeuring voor bij de Staten van Aruba en het Nederlandse parlement. Daarmee wordt ook het toezicht in Aruba vervat in een met Nederland overeengekomen consensus rijkswet. De bepalingen in de RAft komen voor een groot deel overeen met de bepalingen uit de LAft.

Een belangrijke wijziging in de RAft ten opzichte van de LAft betreft de lopende inschrijving door Nederland op kapitaalinvesteringen door Aruba. Hiermee krijgt Aruba de mogelijkheid om voor goed onderbouwde kapitaalinvesteringen via Nederland te lenen tegen een gunstige rente. Vanaf 2023 moet er sprake zijn van een overschot van tenminste 1 procent. Ten aanzien van de schuld is een reductiepad opgenomen in de RAft. Aruba moet laten zien dat het inzet op een daling naar een schuldquote van 50 procent in 2040. Ook is in de RAft opgenomen om geen nieuwe PPS constructies aan te gaan.¹⁶ De in de LAft opgenomen begrotingsregels (bijvoorbeeld de personeelslastennorm) vormen nu ook onderdeel van de norm. Als Aruba niet aan deze normen voldoet, kan het CAft als ultimatum remedium een aanwijzing adviseren aan de Rijksoverheid.

Het CAft ziet overigens wel een uitdaging bij de praktische uitvoerbaarheid van de normen uit de RAft. Het heeft hierop, in een uitvoeringstoets, dan ook een kritische reactie gestuurd op de concept RAft. Een illustratief voorbeeld betreft de personeelslastennorm. Deze norm zegt: "het bedrag aan totale personeelslasten van Aruba bedraagt vanaf 31 december 2027 ten hoogste 10% van het bruto binnenlands product". Deze norm ligt in de toekomst en is gebaseerd op een aan verandering onderhevig geraamd bbp (zie ook voetnoot 6). Het zou veel beter zijn om de norm te hanteren zoals deze nu in het protocol is opgenomen, waarbij wordt voorgeschreven dat er een jaarlijkse nominale daling moet zijn van de personeelslasten op de begroting. Overigens kan ik mij voorstellen dat in het wetgevingsproces dit nog wordt aangepast. Goed uitvoerbare regelgeving is immers in ieders belang.

Sheet 23 Onderdeel V - Perspectief van houdbare overheidsfinanciën

Sheet 24 Stringent begrotingsbeleid

Aruba moet zo snel als mogelijk tot schuldreductie komen en de enige manier om de nominale schuld te laten dalen. Surplussen op de begroting zijn hiervoor noodzakelijk. Een surplus op de begroting in 2023 is, gelet op het sterke herstel van de Arubaanse economie, zeker haalbaar. Aruba kan voor het eerst sinds 2008 de nominale schuld terugbrengen.

Om dit te realiseren zal Aruba de uitgaven voortvarend moeten verlagen en dus niet alleen moeten leunen op het verhogen van de overheidsinkomsten.

Aruba moet toe naar een stringent begrotingsbeleid, waarbij vooral kritisch moet worden gekeken naar de uitgaven. In zekere zin is hier de uitdaging om te breken met een traditie en daar zou dit jaar zoals we ook hebben aangegeven bij ons advies bij de OB al een aanvang gemaakt moeten worden.

Sheet 25 Uitgavenbeheersing

Het CAft ziet met name bij de personeelslasten en bij de post goederen en diensten mogelijkheden en adviseert hierop dan ook al geruime tijd. De overheid van Aruba heeft in 2018 het Beleidsplan Verlaging Personeelslasten (BVP) uitgebracht met voorstellen voor het structureel verlagen van de personeelslasten. Een concreet doel was bijvoorbeeld om de overwerkvergoedingen te verlagen. De overwerkvergoedingen dalen echter niet. In 2021 zijn deze zelfs gestegen ten opzichte van 2020.¹⁷ Ook aan een ander plan van de overheid, om de stijging in personeelslasten af te remmen door periodieke verhogingen en bevorderingen te koppelen aan het functioneren van de medewerker, is vooralsnog geen opvolging gegeven. Ook in recente ontwerp-begroting zien we dat er dit jaar 9 diensten, raden of commissies bij komen zonder dat duidelijk is of dit bij bestaande diensten kan worden ondergebracht.

---

¹⁶ Tenzij de raad van ministers van het Koninkrijk hiermee instemt.

¹⁷ Cft, kenmerk 202200018, vierde uitvoeringsrapportage 2021, d.d. 8 maart 2022. Het CAft is nog in afwachting van de formele reactie van Aruba op de vierde UR 2021.

Bij goederen en diensten schreef het Financieel Economisch Memorandum van Aruba (2018) een structurele verlaging voor. In 2022 bedragen de lasten voor goederen diensten volgens de OB 2022 echter AWG 226 miljoen. Dit is 30 procent hoger dan het gemiddelde in de periode 2015-2019. Belangrijke factoren voor deze kostenontwikkeling zijn:

- Structurele landsbijdragen aan overheidsentiteiten, zoals Serlimar. Volgens de dienstverleningsovereenkomst tussen Serlimar en de overheid gaat er jaarlijks een bedrag van AWG 22 miljoen naar Serlimar voor uitgevoerde diensten. In afgelopen jaren zijn er daar bovenop additionele bijdragen naar Serlimar gegaan vanwege de precaire financiële situatie van het bedrijf.
- Huur aan gebouwen is in de afgelopen jaren excessief toegenomen (40 procent stijging in 2022 ten opzichte van 2016).
- Uitgaven aan inhuur van externen of opdrachtverlening aan derden ('deskundig advies') laten ook een stijging zien. Het is van belang dat in het kader van doelmatigheid deze uitgaven beheerst worden.

Daarnaast dienen andere uitgaven ook uitvoerig onder de loep genomen te worden om besparingen te realiseren.

Ook moet kritisch worden gekeken naar mogelijkheden of dienstverlening die nu door de overheid wordt uitgevoerd, door de private sector kan worden uitgevoerd.

Van 2015 tot en met 2018 is jaarlijks gemiddeld AWG 60 miljoen vanuit de landsbegroting naar AZV gegaan voor het aanzuiveren van tekorten. In 2018 is de BAZV verhoogd met 1 procent om de financiële positie van de AZV te verbeteren. Dit heeft in 2019 bijgedragen aan een positief resultaat bij de AZV. Kostenbesparende maatregelen zoals beperkingen bij de zelfzorgmiddelen zijn echter nog steeds niet geïmplementeerd.

Sheet 26 Het renterisico (AWG mln) PM

In de periode 2022-2026 zal AWG 4 miljard moeten worden afgelost. Het gaat hierbij zowel om herfinancieringen als om de tekorten uit OB. In oktober 2023 zullen nieuwe afspraken worden gemaakt tussen Aruba en Nederland over de herfinanciering van de liquiditeitsleningen, nu voor een bedrag van AWG 916 miljoen. Ook heeft Aruba tot 2023 buitenlandse leningen gefinancierd bij Nederland tegen een gunstige rente van 2,64 procent. Al deze leningen zullen moeten worden geherfinancierd de komende jaren tegen de dan geldende marktrente.

Door de omvangrijke herfinanciering van AWG 4 miljard in de komende jaren is Aruba kwetsbaar voor rentestijgingen. In Europa zijn deze rentestijgingen al zichtbaar.

Om de gevoeligheid van Aruba weer te geven: Per procent rentestijging nemen de rentelasten in 2026 toe met tenminste AWG 37 miljoen. Wellicht ten overvloede: door overschotten hoeft minder te worden afgelost en van 1% overschot volgend jaar zal een heel serieus signaal uitgaan ook omdat dan de herfinancieringsafspraken met Nederland aflopen.

Sheet 27 Risico Sociale zekerheid en zorg: impact vergrijzing

In 2014 zijn verschillende maatregelen getroffen om de financiële positie van het ouderdomfonds te verbeteren.¹⁸ Ondanks deze maatregelen, zal volgens de SVb de reserve bij het AOV-fonds in 2032 uitgeput zijn. Daarna worden structurele tekorten verwacht en deze zullen conform de wet door het land moeten worden aangezuiverd. Additionele maatregelen zijn daarom noodzakelijk om tekorten op de middellange termijn te vermijden.

---

¹⁸ De maatregelen betroffen: geleidelijke verhoging van de pensioenleeftijd voor de AOV vanaf 1 januari 2015 (vanaf 2024 op 65 jaar), premiehoogte verhoging naar Afl. 85.000 en premiepercentage verhoging van 13,5 procent naar 14,5 procent.

Een verdere verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd naar 66 jaar in 2025 zorgt volgens SVb prognoses voor voldoende reserves tot 2040. Indexering van de pensioenbedragen om koopkrachtverlies tegen te gaan in het licht van de olopemde inflatie kan dit beeld doen wijzigen.

Volgens prognoses van de SVb zullen de zorgkosten in de periode 2020-2030 bij ongewijzigd beleid met AWG 200 miljoen toenemen. Daarvoor is het belangrijk dat de besparingen (kostenreductie van AWG 60 miljoen) daadwerkelijk gerealiseerd worden, zodat deze stijging wordt gedempt. Op de lange termijn zullen zorg-gerelateerde uitgaven echter door o.a. vergrijzing verder stijgen. Additionele maatregelen in de gezondheidszorg zijn dus noodzakelijk.¹⁹

Sheet 28 Hervormingen en Caribisch orgaan voor hervorming en ontwikkeling

Om tot duurzaam houdbare overheidsfinanciën te komen is het van belang dat Aruba hervormingen doorvoert. Investeringsvormen hiervan vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel. Aruba en Nederland zijn een Landspakket overeengekomen, een onderlinge regeling op grond van het Statuut, waarin de noodzakelijk hervormingen (en investeringen) verbonden aan specifieke thema's zijn opgenomen. Het is nu zaak dat het Landpakket op de juiste manier (concreet en goed onderbouwd) wordt verwerkt in de begroting van Aruba. Met het op te richten COHO wordt een tool gepresenteerd om de hervormingen te faciliteren. Het CAft volgt de ontwikkelingen hieromtrent natuurlijk met aandacht: waar het nu om gaat is dat Aruba het moment grijpt om aan de slag te gaan met de noodzakelijke hervormingen.

Sheet 29 Concluderend

Concluderend kunnen we het volgende zeggen. Aruba moet tot schuldreductie komen, en moet vanaf 2023 een surplus op de begroting bewerkstelligen. Daarbij moet Aruba de nadruk leggen op het verlagen van de uitgaven: verlaging van de uitgaven op goederen en diensten naar het pre-coronaniveau en een structurele nominale daling van de personeelslasten.

Het CAft geeft in overweging om bij de belastinghervorming in 2023 niet alleen de BTW in te voeren, maar de strategie te verbreden op basis van de overige adviezen van het IMF, zoals: een beperking van de hypotheekrenteaf trek en het afschaffen van de aftrek van de rente over consumptief krediet, de afschaffing van de aftrek van de kosten van een dienstbetrekking, accijnsverhoging en vermogensbelasting.²⁰ De Arubaanse economie moet worden hervormd en gediversifieerd. Daarvoor moet Aruba ook ruimte maken op de begroting om investeren te kunnen doen en te hervormen. Hervormingen zijn vervat in het Landspakket. Dit pakket moet concreet en onderbouwd worden opgenomen in de begroting. Kom tot tijdige vaststelling van de begroting. Al met al een hele uitdaging maar zeker geen onmogelijke. Het FEM en ook het overschot in 2019 waren goede stappen in die richting. Het komt er nu op aan om het forse economische herstel te benutten om de schuld van Aruba te verkleinen, de economie te hervormen en plannen zoals BVP daadwerkelijk uit te voeren. Ook dit jaar liggen daar al mogelijkheden. Het CAft staat u graag bij.

---

¹⁹ Zoals het beperken van het aantal laboratoria en medisch specialisten of het versterken van de poortwachtersrol van huisartsen.

²⁰ IMF, The Kingdom of the Netherlands-Aruba, Technical Assistance Report—Towards a sustainable tax system, December 2018.

IMF, Kingdom of the Netherlands—Aruba, 2021 Article IV Consultation Discussions, April 2021